

meteen corporale cultuur. Veel leden van 'Thomas' waren trouwens tegelijkertijd lid van het Amsterdamse corps.

Tussen ongeveer 1910 en 1965 is de geschiedenis van 'Thomas' een reeks variaties op twee thema's. Moest 'Thomas' een gewone gezelligheidsvereniging zijn of had de vereniging verder reikende religieuze, culturele en sociale doelen? Moest het studentenleven geheel katholiek georganiseerd worden of behoorde de toekomstige maatschappelijke elite zich juist in te leven in de overwegend niet-katholieke samenleving. Het pleit werd in verschillende stadia beslecht ten gunste van het corporale gezelligheidsaspect in verzuild verband. Wel waren er telkens weer nieuwe generaties 'jongeren' — minderheden steeds — die van 'Thomas' meer verwachtten en vaak voor behoorlijk wat stennis zorgden. Ook kon de verzuiling van het verenigingsleven niet verhinderen dat in de door de 'jongeren' gemaakte oppervlakkigheid van het gezelligheidsleven op den duur het katholieke karakter van 'Thomas' verloren ging. Dan is het inmiddels 1965. 'Thomas' bloeit numeriek als nooit tevoren en betreft in 1969 nog een prestigieus nieuw trefcentrum. In werkelijkheid hebben malaise en verloedering dan al toegeslagen: het verenigingsleven overleeft de verhuizing niet en 'Thomas' zakt binnen twee jaar vrijwel geheel ineen. Men neemt zelfs niet meer de moeite om de vereniging op te heffen, zodat 'Thomas' in 1980 aan haar einde komt doordat de statutaire verenigingstermijn onopgemerkt verstrijkt.

Oscar Steens vertelt dit verhaal op grond van literatuur- en archiefonderzoek in 434 klein- en dichtbedrukte pagina's, die voor ondergetekende — hoewel 'nihilist' en geen Amsterdammer — echter tot het laatst boeiend bleven. Er zijn wel twee punten van kritiek. Op de eerste plaats staat de auteur soms wel erg lang stil bij zaken die op zichzelf die aandacht best waard zijn, maar die met 'Thomas' slechts in de verte verband houden (bijvoorbeeld bladzijden 70-74 en 199-203). Op de tweede plaats had er meer zorg besteed kunnen worden aan het begripsmatige referentiekader van het boek. Aansluitend bij de woorden 'vriendschap, geloof en wetenschap' (in de ondertitel) zijn er wel enkele aanzetten tot een meer generaliserende behandeling van het onderwerp, bijvoorbeeld in de context van de strijd om de katholieke verzuiling of in verband met het opbloeiende jeugd- en jongerenleven rond de eeuwwisseling (52-53, 77-78, 120-121 e. a.). Maar naar het einde van het boek toe miste althans deze lezer steeds vaker zulke pogingen om van deze geschiedenis iets meer te maken dan een aaneenschakeling van interessante en vermakelijke ontwikkelingen en incidenten. Een inleiding en conclusie van enig gewicht ontbreken ook. Velen zullen daar echter niet om malen — zeker niet in een boek dat een niet zo heel serieuze geschiedenis genuanceerd en op aanstekelijke wijze tot leven brengt.

J. M. Peet

G. W. B. Borrie, *Monne de Miranda. Een biografie* ('s-Gravenhage: SDU uitgeverij Koninginnegracht, 1993, 509 blz., f59,90, ISBN 90 12 08021 5).

Bornes volumineuze biografie van de Amsterdamse SDAP-wethouder Salomon Rodrigues de Miranda kan worden gezien als een vervolg op eerdere levensbeschrijvingen van zijn hand van de Amsterdamse grondleggers van de sociaal-democratische gemeentepolitiek P. L. Tak en F. M. Wibaut: de van de radicalen overgekomen Tak leverde de programmatische grondslag, Wibaut ontwikkelde die als leidende SDAP-wethouder verder in de praktijk. De grote verdienste van Bornes boek over De Miranda is dat diens belangrijke rol als 'uitvoerder' van de sociaal-democratische gemeentepolitiek in het tussenoorlogse Amsterdam voor het voetlicht wordt gebracht. Met onderbrekingen heeft De Miranda tussen 1919 en 1939 als wethouder gewerkt aan de stadsvernieuwing in de binnenstad en aan de stadsuitbreiding. Ook was hij actief in het tot

stand brengen van gemeentelijke openbare voorzieningen, onder andere op het gebied van de bad- en zweminrichtingen en de levensmiddelenpolitiek, en in de werkloosheidsbestrijding. Dit alles wordt door Borrie nauwgezet gereconstrueerd en tot in de details behandeld. Hoewel de persoonlijke lotgevallen van de hoofdpersoon uitgebreid aan de orde komen, is dit vooral een politieke biografie.

Onvermijdelijk wordt daarbij veel aandacht besteed aan de achtergronden en de politieke en persoonlijke gevolgen van het zogenaamde erfpachtschandaal, waardoor De Miranda in 1939 tot aftreden werd gedwongen. Wat was er aan de hand? Naar aanleiding van een hetzerige campagne in *De Telegraaf* (overgenomen door *Volk en Vaderland*) waarin De Miranda werd beschuldigd van 'onregelmatigheden' bij de uitgifte van erfpachtgronden, kwam een ingestelde raadscommissie tot de conclusie dat er van corruptie geen sprake was, maar dat de wethouder 'ernstige beleidsfouten' had gemaakt, die vooral voortkwamen uit 'persoonlijk ingrijpen', hetgeen 'onvermijdelijk moest leiden tot bevoorrechtiging' van de betrokken bouwers. In een uitvoerig betoog tracht Borrie de lezer ervan te overtuigen dat deze conclusie van de commissie politiek was gemotiveerd en teveel werd beïnvloed door de tegenstrever van De Miranda, de directeur publieke werken De Graaf, die zich door de handelwijze van De Miranda in zijn competentie voelde aangetast. Uit de door Borrie aangedragen feiten blijkt wel dat De Miranda zich inderdaad persoonlijk ging bemoeien met de gronduitgifte voor woningbouw. Uitgebreid gaat Borrie in op de tragische persoonlijke gevolgen voor De Miranda die in een psychiatrische inrichting moest worden opgenomen. De tragiek wordt des te groter door de schokkend wrede wijze waarop De Miranda in kamp Amersfoort door Nederlandse kampbewaarders als publieke figuur tegemoet werd getreden en om het leven werd gebracht (1942). Tussen de regels las ik de suggestie dat dit optreden mede werd ingegeven door de erfpacht-hetze (met anti-semitische ondertoon) in *De Telegraaf en Volk en Vaderland*.

Uit de behandeling van het 'erfpachtschandaal' blijkt duidelijk dat Borrie zijn biografie heeft bedoeld als eerbetoon aan een eerherstel van deze ten onrechte vergeten sociaal-democratische bestuurder. Het boek kan in die zin worden beschouwd als een staaltje van 'huisgeschiedschrijving' (of, naar de titel van het door De Miranda geschreven maar nooit uitgegeven verweerschrift: *oratio pro domo*). Daar is op zichzelf niets tegen (mits het, zoals in dit geval, goed gebeurt), maar als geschiedschrijving heeft het genre wel een aantal inherente beperkingen. Het boek ontleent zijn waarde vooral aan de grote betrokkenheid van de auteur bij de lotgevallen van zijn hoofdpersoon, waardoor hij er in is geslaagd over het betrekkelijk saaie onderwerp van de gemeentepolitiek en de als bestuurder toch wat kleurloze De Miranda een boeiend en leesbaar boek te schrijven. Als studie van de Amsterdamse gemeentepolitiek in het Interbellum schiet het boek echter tekort; daarvoor identificeert Borrie zich teveel met zijn hoofdpersoon. In zekere zin is dat jammer omdat die politiek nergens op een even grondige wijze wordt behandeld: men is dus wat betreft (voorlopig?) op Borrie aangewezen.

Het boek voldoet evenmin als studie van de sociaal-democratische gemeentepolitiek, omdat een structureel-analytisch kader vrijwel ontbreekt. De auteur is zo gepreoccupeerd met de persoonlijke politieke activiteiten en verdiensten van De Miranda, dat hij weinig oog heeft voor de bredere politieke, sociale en economische context waarin die opereerde. De Miranda's rol in het 'erfpachtschandaal' bijvoorbeeld kan moeilijk worden geïsoleerd van de crisis van de sociaal-democratische woningbouwpolitiek en van de sociaal-democratie in het algemeen in de jaren dertig. De sociaal-democratische 'successen' op woningbouwgebied in de jaren twintig waren grotendeels te danken geweest aan particuliere woningbouw en niet aan woningbouw door de gemeente en corporaties zoals de bedoeling was. Daardoor bleef de bouw in hoge mate afhankelijk van de conjunctuur zoals op dramatische wijze tot uiting kwam in de volkomen

stagnatie na 1936. Gemeentelijke instrumenten om de bouw te sturen waren er nauwelijks; alleen manipulatie van de markt door beïnvloeding van de gronduitgifte bleef over. Zo beschouwd manifesteert zich in het 'erfpachtschandaal' de onttakeling van de sociaal-democratische gemeentepolitiek in de jaren dertig, die ook op andere terreinen tot uiting kwam, bijvoorbeeld in de kwestie van de loonsverlaging voor gemeentepersoneel. Dat is voor mij de diepere tragiek van De Miranda: in één persoon vertegenwoordigt hij zowel de opkomst als de neergang van de sociaal-democratische gemeentepolitiek.

Een sociaal-structurele benadering had ook meer licht kunnen werpen op andere aspecten van De Miranda's optreden en de sociaal-democratische gemeentepolitiek. Zo miste ik begrippen als 'ingroei' (de verstrengeling van beweging en overheidsapparaat) en 'generatie' (De Miranda vertegenwoordigt een hele groep generatiegenoten in de SDAP). Van belang lijkt mij ook een beoordeling van de sociaal-democratische politiek in het licht van de sociale tweedeling van de arbeidersklasse (de SDAP-politiek steunde in hoge mate op, en was ook voornamelijk bedoeld voor, het beter betaalde, geschoolde deel van de arbeidersbevolking). Het is mijn stellige indruk dat de gekozen vorm (de biografie) en de gekozen stijl (*oratio pro domo*) het zicht op dit soort problemen heeft belemmerd. Dit doet verder niets af aan mijn grote waardering voor de grondigheid, de diepgang en het engagement van Borrie (die zijn faam als sociaal-democratische 'huisgeschiedschrijver' meer dan waar maakt), maar bepaalt wel de grenzen van de bruikbaarheid van zijn boek voor de geschiedschrijving van Amsterdam en de sociaal-democratie.

A. Knotter

B. Hogenkamp, P. Mol, *Van beeld tot beeld. De films en televisieuitzendingen van de CPN, 1928-1986* (Amsterdam: Stichting film en wetenschap, 1993, 351 blz., f35,-, ISBN 90 70224 216).

In september 1990, driekwart jaar voor zij zichzelf ophief om in Groen Links op te gaan, heeft de CPN haar collectie films en videobanden gedeponereerd bij de Stichting film en wetenschap. De SFW-medewerkers Bert Hogenkamp en Peter Mol hebben in *Van beeld tot beeld* dit materiaal geïnventariseerd. Aan die inventarisatie laten ze vier historische achtergrondartikelen voorafgaan die samen tweederde van het boek beslaan.

Het eerste deel van de inventaris omvat 'films gemaakt in opdracht van de CPN of verwante organisaties'. De auteurs geven geen definitie van het begrip 'verwante organisaties', maar kennelijk gaat het om pure mantel- of sluiierorganisaties van de CPN (slechts in één geval, het Comité hulp aan Spanje, had dit nader uitgezocht moeten worden). De oogst is hier vrij mager: 15 films uit de periode 1928-1938, waarvan er slechts één bewaard is, en eveneens 15 uit de jaren 1945-1969 (waarvan slechts drie van na 1959); van die laatste 15 films zijn er zes bewaard, vijf zijn geheel verloren gegaan en van vier is 'werkmateriaal' bewaard gebleven. Bij het 'beschrijven' van de verloren gegane films hebben de auteurs het zich niet al te moeilijk gemaakt: hun gegevens hebben ze meestal letterlijk overgeschreven uit recensies in de communistische pers. Belangrijker is het tweede deel van de inventaris: de 94 televisieuitzendingen die de CPN tussen 1965 en 1986 verzorgd heeft in het kader van de zendtijd voor politieke partijen. Van die 94 ontbreken er acht, de overige zijn geheel of grotendeels bewaard gebleven.

Dat het medium film in de CPN-geschiedenis van de jaren twintig tot en met vijftig een veel grotere rol gespeeld heeft dan de magere productie van eigen films zou doen denken wordt duidelijk gemaakt in de eerste twee achtergrondartikelen, van de hand van Bert Hogenkamp.